

нії (З.Якубовська). Г.Стронський (Тернопіль) виголосив доповідь про репресії проти польських селян в Україні у 20–30-х рр.

Робота другої секції була присвячена переважно змалюванню становища селян і селянських рухів у період Другої світової війни та комуністичного режиму. К.Пишибиш (Варшава) зупинився на позиції польських селян у ті роки, П.Матусак (Седльце) наголосив на їх масовій участі у русі Опору європейських країн. Низка доповідей висвітлила ставлення польських селян до подій війни, воюючих таборів, політичних партій, їхніх програм (М.Адамчик, Г.Слабек, Б.Новак, П.Вечоркевич, Я.Піотровський та ін.). Чимало виступів було присвячено ролі селян у післявоєнному розвитку Польщі (А.Мешковський, Т.Борута, Б.Якубовська, Я.Врона, М.Шумило та ін.), міжнародним зв'язкам і взаєминам польських людовців із селянськими партіями в інших країнах (Н.Пристапа, А.Добронський), репресіям проти селянства в Польщі й інших країнах радянського блоку в роки колективізації сільського господарства (В.Важневський, М.Надольський, Ф.Грицюк), розвитку польського людового руху в еміграції (Р.Турковський, Д.Кваніш).

Обговорення доповідей та дискусії навколо окремих проблем у секціях конгресу продемонструвало загалом підвищення інтересу істориків до минулого й сучасного села та селянства. Цей інтерес стимулюється проблемами, що з ними зіштовхується як польське, так і центрально- та східноєвропейське сільське господарство в ході інтеграції у світовий ринок, а також суперечливістю оцінок минулого села, передусім у часи так званого «соціалістичного будівництва». Сьогодні дослідникам краще зрозуміло, що процес модернізації села є неминучим, але його способи й наслідки не є однозначними. Технологічні здобутки йдуть поряд із втратами соціально-культурного плану, нівелюванням цілого пласту традицій і звичаїв. Історична ретроспектива дозволяє уважно стежити за змінами, що відбуваються, визначати їх позитивні та негативні суспільні наслідки. Порівняльний аналіз трансформацій, що відбуваються в селі й сільському господарстві в сучасному світі, дає можливість їх гармонізувати залежно від регіональної та національної специфіки. Історія в даному разі виступає «оком чербера», що застерігає від повторення минулих помилок. Тому історія села й селянства в Польщі та інших європейських країнах, на нашу думку, надалі привертатиме увагу багатьох дослідників.

А.В.Блануца (Київ), Л.Ю.Жеребцова (Дніпропетровськ)

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА БАЛТІЙСЬКОГО РЕГІОНУ: ЛИТВА ТА ПОЛЬЩА»

8–10 червня 2006 р. у м. Клайпеді (Литва) відбулася перша міжнародна наукова конференція, присвячена висвітленню багатограних аспектів історії й культури Балтійського регіону. Організатором такого представницького форуму (його учасниками були науковці з Литви, Польщі, України та Японії) виступив Інститут історії й археології Балтійського регіону Клайпедського університету в особі його керівництва С.Поците й Р.Слюжинскаса.

Учасниками конференції стали вчені з провідних литовських (Вільнюський інститут культури, філософії та мистецтв, Інститут литовської мови й фольклору, Клайпедський університет, Литовська академія музики й театру, Литовський інститут історії, Литовський університет архітектури в Каунасі, Університет Миколаша Ромеріса у Вільнюсі, Вільнюський педагогічний університет, Вільнюський університет та Університет Вітовта Великого в Каунасі), польських (Інститут археології й етнології Польської академії наук, Університет у Білостоці, Ягеллонський університет, Університет Казимира Великого в Видгощі, Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, Університет Миколая Коперніка в Торуні, Університет у Щецині, Шльонський університет у Катовіце, Варшавський університет), українських (Інститут історії України НАНУ, Дніпропетровський національний університет) та японських (Киотський університет) наукових інституцій. Загалом на 7 секційних засіданнях була виголошена 81 доповідь.

Секція соціальної історії проводила засідання в камерній атмосфері, де, окрім суто історичних, порушувалися проблеми релігії, моди, ментальності, ідентичності населення Литви й Польщі від середньовіччя до наших часів. Представниця України Л.Жеребцова висвітлила роль євреїв-митників в економічній системі Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ) у кінці XV – середині XVI ст. на прикладі найбільш заможних орендарів. Інший представник України А.Блануца розглянув діяльність князів ВКЛ і Речі Посполитої щодо земельного обігу в XVI ст. на прикладі Луцького повіту Волинського воєводства. Литовська дослідниця В.Камунтавічене зупинилася на формуванні та розвитку Каунаського деканату та його приходів у XV–XVII ст., а Я.Клачков приділив увагу діяльності вільнюського протестантського костелу у XX ст.

Деякі вчені у своїх виступах аналізували литовські періодичні видання. Так, дослідниця з Японії С.Кай простежила географічний образ Литви, сформований у свідомості її інтелектуалів початку XIX ст. на основі сатиричного журналу «Відомості Брукові». Торунська вчена Й.Гомолишек розглянула історію функціонування газети «Іскра», що була голосом студентської молоді в Литві в міжвоєнний період.

Проблемам польсько-литовських відносин у діаспорі в Сполучених Штатах Америки в кінці XIX – на початку XX ст. була присвячена доповідь *Д.Данкуте*. *А.Янужит* зупинилася на дискусії литовських істориків П.Клімаса й А.Вольдемара, яка точилася на початку XX ст. щодо понять «націоналізм», «національна ідентичність» і проблем подальшого розвитку Литви після Першої світової війни. *Р.Мікніс* торкнувся проблем історичної пам'яті, багатокультурності Вільнюса у зв'язку з формуванням сучасної литовської національної ідентичності на основі переосмислення історичної, політичної та культурної ролі ВКЛ.

Дослідження ментальності того чи іншого історичного періоду завжди викликали жвавий інтерес. Так, *Я.Думановський*, вивчаючи моду XVIII ст., зокрема зміну типів форм шляхетського вбрання, намагався дослідити механізми суперництва в суспільстві, простеживши процеси вдосконалення й девальвації моди, пов'язані з ідентифікацією особи чи групи. Його колега *С.Роцак* виділив особливості ментальності шляхетського стану Речі Посполитої обох народів XVII–XVIII ст. в порівнянні з дворянським станом Західної Європи на основі рукописних джерел (щоденники, особисті нотатки, рукописні книги, газети).

Чи не найбільш представницькою була секція «Політична та військова історія», у роботі якої взяла участь 17 учених. Зокрема *Е.Вішка* висвітлив особливості морської служби козаків за часів королювання Владислава IV. Кілька доповідей було присвячено повстанням у Литві: *М.Кухарський* розглянув особливості повстанського руху 1788 р., *Д.Наврот* – 1812 р., а *Г.Гзелла* – 1862–1864 рр. Проблеми воєнної історії Східних Прус були порушені у виступах польських істориків *Я.Центека* й *М.Голона*.

Низка доповідей стосувалася різних військово-політичних аспектів міжвоєнного періоду. Так, *С.Григаравчюте* розглянула історіографію проблеми політичних відносин між Литвою та Польщею в 1918–1939 рр., *А.Гумуляускас* проаналізував литовсько-польські відносини між двома світовими війнами, а *Т.Туменас* висвітлив латвійську реакцію на литовсько-польський конфлікт 1920–1921 рр. Польські ж учені у своїх виступах розглянули питання виборів до Віленського сейму в 1922 р. (*З.Беганський*), політики II Річпосполитої щодо литовців протягом 1920–1939 рр. (*В.Шлечинський*), розстановки військово-морських сил у Балтійському регіоні міжвоєнного періоду (*М.Кротофіл*) і створення полку уланів у польському війську в 1918 р. (*А.Смолінський*). Кілька виступів стосувалися відносин Литви й Польщі в радянський період (*Г.Шехович*, *А.Лазаускас* й *Я.Гзелла*).

Не менш жваво проходила робота й у секції культурології. Польська вчена *Й.Гвюжджик* розглянула діяльність жіночих монастирів у Литві (переважно тих, що підпорядковувалися Вільнюсу) за часів ВКЛ та до XVII ст. на основі книг із відповідних бібліотек. Подібне дослідження зробила її колега *І.Петжкевич* відносно чоловічих монастирів Вільнюса. Народженню міфу про Литву в польській культурі XIX ст. присвятив свою доповідь *К.Буховський*. *М.Литвинович* розглянула відображення литовських старожитностей у творах польських письменників XIX ст. (*Й.Крашевсько-го*, *Т.Нарбута*, *Л.Юцевича*). *Г.Ілгевич* висвітлила діяльність польських нелегальних культурних організацій у Вільнюсі на рубежі XIX–XX ст. На думку *І.Міклашевич*, навчання рідною мовою було одним із джерел формування національної свідомості поляків у Литві після Другої світової війни.

В.Апанавічене розглянула польські впливи на розвиток литовської музики кінця XIX – початку XX ст., а *Р.Гайдамавічюте* – зв'язки литовських і польських музикантів другої половини XX ст. Деякі доповіді відображали особливості розвитку культурних поглядів литовської та польської молоді. Зокрема *А.Миколайтите* звернула увагу присутніх на два альманахи, які видавалися в 1920-х рр. польською молоддю в Литві й були присвячені тогочасним літературним зв'язкам між обома народами. Сучасні особливості розвитку соціально-культурної орієнтації литовської та польської молоді після переломних подій 1989 р. дослідила *А.Стейкунене*.

Слід виділити також виступи *В.Ольшевського*, який висвітив особливості етнографічних праць литовського етнолога, директора Етнографічного музею в Торуні (Польща) Марії Знамеровської-Пруфферової, присвячених рибальству й ремісництву часів ВКЛ, *М.Шулакевича*, присвячену деяким аспектам проблеми часу в сучасному литовському суспільстві й колективну доповідь *Р.Повілайтіса* та *В.Вазноніса*, які відобразили село і його культуру в сучасному глобальному світі в Литві й Польщі.

Секція археології була найменш чисельною. Проте це не завадило вченим плідно попрацювати. *К.Пермінас* виділив особливості культурного ландшафту та місцезнаходження човнів-довбанок, що були знайдені біля озера Плателай. *М.Бразаускас* розглянув перспективи використання методу дендрохронологічного датування для визначення часу походження деревини на прикладі знайдених у басейні рр. Вістули й Немана дубових дощок. Серія доповідей була присвячена підводним знахідкам. *В.Шульта* дослідив залишки середньовічних литовських мостів, які були знайдені в ході підводних археологічних розкопок у Тракаї й Плотелах, а його колега *А.Кола* розглянув залишки ранньосередньовічних мостів на території Польщі. Нарешті, *В.Жулкус* розповів про результати та перспективи підводних досліджень у територіальних водах Литви.

На конференції працювала й секція етнології, де доповіді були присвячені традиційним звичаям литовців та поляків. Так, *Г.Южала* розповів про весняні колядки обох народів, їх жанри, провів паралелі між різними культурами. *К.Рутковська* виділила регіональні особливості народних обрядів на межі литовської та польської мови й культури, а *Л.Петрошене* порівняла мелодії народ-

них пісень литовців і польських етнічних груп (мазурів, кашубів). *А.Томашевич* та *Й.Мардоса* дослідили польські весільні традиції на південному сході Литви в кінці ХХ ст. в аспекті міжкультурних досліджень. Також слід виділити доповіді *А.Надольської-Стичинської*, яка представила предмети культури Західної, частково Північної й Східної Африки з колекції Морського національного музею в Щецині (Польща), а також *Й.Дембінського*, котрий висвітлив історію караїмської меншини на території Литви з часів ВКЛ до сьогодення.

Сучасні проблеми та історичні екскурси з політичної історії Литви й Польщі обговорювалися в секції політології. *А.Пукіто* нагадав про ідею відродження Речі Посполитої на початку ХХ ст., *В.Юрєніє* порівняла активність руху литовських та польських жінок наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. на північному заході Литви, які створювали просвітницькі гуртки, брали участь у національному русі, боролися за рівні з чоловіками права. *А.Вишняускас* розглянула ідею створення законодавчих зборів у Литві в 1920-х рр. *С.Червона* дослідила національний литовський рух і польське питання в Литві у 1980-х – 1990-х рр.

Сучасним проблемам були присвячені доповіді *О.Тетерської*, яка виділила спільні й відмінні риси вступу Польщі та Литви до Європейського Союзу (ЄС), *Г.Новіцького*, котрий розглянув сучасне місцеве самоуправління в контексті його регуляційних механізмів. *З.Карпус* висвітлив позицію Польщі стосовно вступу Литви до структур ЄС, а *Б.Стахов'як* проаналізувала шлях країн Балтійського регіону до інформаційного суспільства.

На конференції також працювала секція літературознавства й філології, яка займалася виключно специфічними питаннями.

Загалом робота форуму була організована на високому рівні, про що свідчить і вихід до його початку тез англійською, польською, литовською й російською мовами (Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija. Tezes. 8–10 birželio 2006 m. – Klaipėda, 2006. – 207 p.).

В.М.Мельниченко (Черкаси)

VI ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ СИМПОЗИУМ ІЗ ПРОБЛЕМ АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

Всеукраїнські симпозиуми з проблем аграрної історії мають свою історію. I Всеукраїнський симпозиум відбувся 10–12 жовтня 1996 р. на базі Уманської сільськогосподарської академії. У ньому взяли участь науковці з Києва, Донецька, Харкова, Черкас, Умані, Ужгорода, Львова, Запоріжжя, Івано-Франківська, Сімферополя та інших міст України. До оргкомітету входили д-р іст. наук, заступник директора Інституту історії НАН України *С.В.Кульчицький* (голова), професори *М.І.Бушин*, *О.М.Геркіял*, *В.С.Зубов* (заступники голови), *А.Г.Морозов*, *Р.Д.Лях*, *В.В.Калініченко*, *В.І.Ілько*, *П.П.Панченко*, *О.Г.Перехрест*, *С.М.Тимченко*, *А.Ю.Чабан*.

Другий і наступні симпозиуми з проблем аграрної історії проводилися в Черкасах. Незмінний голова оргкомітету – професор *А.Г.Морозов*, а організаційне забезпечення взяли на себе історичні кафедри, передусім новітньої історії, Черкаського національного університету ім. *Б.Хмельницького*.

Всеукраїнські симпозиуми набули широкої популярності в наукових колах, ставши своєрідним центром досліджень аграрної історії нашої держави. Ваги цьому науковому заходу додає публікування його матеріалів у фаховому виданні – збірнику наукових праць «Український селянин».

Відрядно, що організатори й учасники симпозиумів, окрім суто теоретичних розробок проблем аграрної історії, значну увагу приділяють сучасному розвитку українського села. Зокрема, секційні засідання III симпозиуму (травень 2001 р.) проводилися на базі Інституту садівництва ім. *Л.П.Смирненка* в Млієві (Городищенський р-н), а учасники V симпозиуму (жовтень 2004 р.) вивчали досвід роботи господарств Чорнобаївського району.

VI Всеукраїнський симпозиум із проблем аграрної історії – помітна подія в науковому й громадському житті нашого краю. Звернення до проблем аграрної історії України має особливу актуальність. Передусім, з огляду на те, що аграрна галузь України і її безпосередній творець – українське селянство, завжди відігравали винятково важливу роль не тільки в примноженні господарсько-культурних надбань українського народу, а й були важливим чинником його історичного поступу на шляху до політичної незалежності.

Україна по праву вважається одним із найдавніших регіонів хліборобської культури, витоки якої сягають далеких трипільських часів. Визнання у всьому світі здобуло не тільки українське рільництво, а й садівництво, тваринництво. Завдяки українському селянинові, його працелюбності й дбайливому ставленню до землі про Україну знають у різних куточках планети, скрізь, куди доля заносила наших співвітчизників.

Упродовж багатотисячолітньої історії України селянство суттєво впливало на добробут і суспільне становище усього українського народу, залишалось основним носієм і хранителем матеріальних і духовних цінностей українства.

Однак ще дуже багато сторінок далекої й близької історії українського села не набули належного наукового висвітлення. Їх дослідження потребує нових, звільнених від ідеологічних стереотипів, дійсно